

**อิทธิพลของภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่
ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรม
ในเขตภาคกลาง**

**(Influences of Leadership and Sufficiency Economy Philosophy Culture on
Sustainable Success of Community Enterprises of Handicraft Products
in Central Region)**

จักรพันธ์ กิตตินรรัตน์¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไปของภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม ความผูกมัด และความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง และ 2) อิทธิพลของภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม และความผูกมัดที่มีต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมในเขตพื้นที่ภาคกลาง จำนวน 430 ราย ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทางการรวมกับการวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอนเพื่อทดสอบอิทธิพลของภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม และความผูกมัดที่มีต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง

ผลจากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง ส่วนภาวะผู้นำมีผลทางอ้อมผ่านวัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงทั้งนี้ความผูกมัดต่อกลุ่มของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ไม่มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลางแต่อย่างใด

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสำเร็จอย่างยั่งยืน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรม

ABSTRACT

This study aimed to 1) determine the importance of leadership, culture including the sufficiency economy philosophy, commitment and achievement of sustainable community enterprise related to handicraft products in the Central Region and 2) the influence of leadership, cultural integration and commitment to sustainable success of the community enterprise of handicraft products in the Central Region. The methodology of the research-based approach in this study is quantitative analysis. Data were collected from questionnaires which were used to observe members of handicrafts community enterprises in the Central Region of 430 cases. The analysis used stepwise regression analysis to test the influence of leadership culture including the sufficiency economy philosophy and commitment to the sustainable success of the group members of handicrafts community enterprises in Central Region

The study found that cultural integration based on the sufficiency economy directly affects the success of the group members of handicrafts community enterprises in Central Region. The leadership has an indirect effect through culture including the sufficiency economy philosophy. Meanwhile, the

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร อีเมล Dr.Jackky@Hotmail.com

commitment to a group of members of handicrafts community enterprises has no relationship, both directly and indirectly to the success of the community enterprise handicrafts in Central Region.

Keywords: Cultural Integration, Sufficiency Economy Philosophy, Sustainable Success

บทนำ

ในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องนั้นมีทฤษฎีแนวคิดของการพัฒนาอยู่อย่างน้อยสองแนวทางคือ แนวทางที่ยึดรายได้เป็นสำคัญ และแนวทางที่ยึดความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์เป็นสำคัญ (อภิสิทธิ์ จันตะนี และลำยอง ปลั่งกลาง, 2549) ซึ่งหากพิจารณาแล้วทั้งสองแนวทางดังกล่าวควรจะสนับสนุนเกื้อกูลกัน โดยที่ไม่น่าจะแยกจากกันได้ ทั้งนี้ เพราะความเจริญเติบโตหรือการมีผลผลิตโดยรวมที่ทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า รายได้ประชาชาติ นั้น แม้จะวัดจากอัตราการขยายตัวของรายได้แต่หากมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและทรัพยากรถูกนำมาใช้อย่างมากเพื่อก่อให้เกิดรายได้ระดับสูง ย่อมไม่เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าจึงควรย้อนมาพิจารณาด้วยความจำเป็นอยู่ของประชากรโดยรวมดีขึ้นหรือไม่ เพียงใด แต่อย่างไรก็ตามรายได้ยังคงได้รับการยอมรับว่าเป็นฐานแห่งการพัฒนาด้านอื่นๆ อีกหลายด้าน และยังนำไปสู่มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกด้วย (ลำยอง ปลั่งกลาง, วันทนา เนาว์วัน และพรพรพรรณ สุขสมวัฒน์, 2553)

อนึ่งในการพัฒนาประเทศให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) จึงมุ่งเน้นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบ และโครงสร้างต่างๆ ภายในประเทศให้พึ่งตนเองได้มากขึ้นและสร้างมีคุ้มกันที่ดีของประเทศ โดยได้มีการน้อมนำเอาหลักการของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจให้ลุล่วงและสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) ขณะเดียวกันมุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในประเทศ (อำพล เสนาณรงค์, 2542)

หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเครื่องมือในการวางแผน และการบริหารจัดการในการ

ก้าวทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ โดยนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยต้นทุนต่ำสุด เป็นแนวทางเลือกในการตัดสินใจด้วยสติปัญญาและความรอบคอบสามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ความเท่าเทียมและความสามารถในการรับมือกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยมีผลกระทบน้อยที่สุดด้วยเหตุนี้เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็น “กลยุทธ์ในการอยู่รอด” ท่ามกลางความผันผวนของเศรษฐกิจโลกที่ไม่แน่นอน รวมทั้งปัจจัยคุกคามของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (กัญญมน อินทว้าง และคณะ, 2542) และด้วยเหตุนี้ ภาครัฐจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องเพิ่มศักยภาพและโอกาสให้กับประชาชน เพื่อให้สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและมั่นคงซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งกับภาคประชาชน ให้พึ่งพาตนเอง และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับรากหญ้าตามนโยบายแห่งรัฐด้านการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจรากหญ้า โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากร การผลิต การตลาด และการจัดการ ทุนให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนบนพื้นฐานของการสร้างความมั่นคง ความสงบ และระบบนิเวศน์ของ สังคมโดยรวม (อภิสิทธิ์ พันธเสน, สุรวีทย์ เปรมชื่น และพิเชษฐ เกียรติเดชปัญญา, 2546) จึงได้มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนเกิดการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน เป็นคำที่นิยมเรียกมากกว่าคำว่า ธุรกิจ เนื่องจาก คำว่าธุรกิจ หมายถึงการแสวงหากำไรเป็นที่ตั้ง แต่วิสาหกิจชุมชนนั้นมีแนวคิดที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการแสวงหากำไร ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จะใช้คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2547) ซึ่งหมายถึงกลุ่มกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยวที่มุ่งมุ่งสู่ตลาดใหญ่ และไม่ใช้กิจกรรมที่ซับซ้อน หากแต่เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อจากตลาดได้ และเป็นการจัดการระบบการผลิตและบริการที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ที่ชุมชนทำได้เองโดยไม่ยุ่งยากนัก การทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อเป็นการลดรายจ่ายและยังช่วยให้

ระบบเศรษฐกิจใหญ่เข้มแข็งขึ้น ดังผลการวิจัยของสุวกิจ ศรีปัดดา (2549) ซึ่งศึกษา พบว่าการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมีส่วนสำคัญให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (สุวกิจ ศรีปัดดา, 2549)

อย่างไรก็ดี การที่วิสาหกิจจะประสบความสำเร็จเข้มแข็ง และเติบโตได้อย่างยั่งยืนนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของผู้นำ (สุจิตรา ม้าทอง และรัชนิกร เศรษฐรัฐ, 2551) เพราะผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำให้งานเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงพัฒนาหรือหยุดอยู่กับที่ และมีความสำคัญมากต่อความสำเร็จขององค์กรคือ การบริหารบุคคลในองค์กรให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในบรรยากาศของการทำงานกลุ่มอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนั้น พฤติกรรมของคนหนึ่งมักมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนหนึ่งไม่มากนักน้อย หากบุคคลนั้นเป็นผู้บริหาร พฤติกรรมหรือรูปแบบของผู้บริหารก็จะมีอิทธิพลต่อผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นได้ทั้งอิทธิพลในแง่บวกและลบ (Grinnell, 2004)

ผู้นำ และภาวะผู้นำ (Leadership) มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยผู้นำต้องมีความรู้ (Knowledge) ต้องชวนชวน ต้องรู้เรื่องและรอบรู้เรื่องของตัวเองทำ สามารถสอนงานและพัฒนาความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา การสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ดีในการทำงานร่วมกันการสร้างแรงบันดาลใจและจูงใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น บุคคลที่ทำหน้าที่บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ และต้องรอบรู้ด้วย อีกทั้งผู้นำต้องกล้าเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ไม่ดีให้ดีขึ้น และต้องกล้าเสี่ยงที่สำคัญคือต้องกล้าคิดนอกกรอบ (สุภาภรณ์ ปันวารีย์, 2548) ดังนั้นภาวะผู้นำของผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

อย่างไรก็ตาม ภาวะผู้นำของผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็มีให้หลักประกันความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนเพียงลำพัง แต่ยั่งยืนอยู่กับวัฒนธรรมในองค์กรที่ซึ่งในปัจจุบันแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมมีความสำคัญเนื่องจากเป็นเครื่องมือในการเข้าใจพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลกลุ่มคนในองค์กร การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวกมีภาษาพูดเดียวกัน ทำงานร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน และกันประพฤติดิปฏิบัติต่อระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ต่างๆ

ของสังคมเดียวกันคือ วัฒนธรรมซึ่งเป็นค่านิยมความเชื่อ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี อุนนีสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่นๆ ที่มีมนุษย์แสดงออกในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมองค์กรนั้นๆ และแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อๆ มา ซึ่งทุกองค์การมีวัฒนธรรมและรูปแบบวัฒนธรรมของตัวเอง แต่รูปแบบพฤติกรรมของฝ่ายบริหารมีผลกระทบพิเศษเพราะอิทธิพลของการเป็นแม่แบบที่เข้มแข็ง (ชาญชัย อาจิมสมาจาร, 2538)

วัฒนธรรมการรวมกลุ่มนั้นมีหลายประเภท (ธงชัย สันติวงษ์, 2546) แต่วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน (กฤต อุตตมะเวทิน, 2550) ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มต้องยึดถือวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันด้วยความรู้รักสามัคคีมีวิถีชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือกันและกัน รวมถึงการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักความพอเพียง ซึ่งวัฒนธรรมเช่นนี้มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความสำเร็จอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (ณัฐนันท์ หลักคำ, ปาริณา แอนเดอร์สัน, วิไลวรรณ ภูวรกิจ, สิริอร วงษ์ทวี และสุมาลี ชัยสิทธิ, 2550)

ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน นอกจากจะขึ้นกับภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมการรวมกลุ่มแล้วยังขึ้นอยู่กับความผูกมัดซึ่งเป็นความสัมพันธ์สองทางระหว่างบุคคลกับองค์กรกล่าวคือ บุคคลรู้สึกเกี่ยวกับ และต้องการอยู่กับองค์กร และองค์กรก็จำเป็นจะต้องมี และต้องการให้บุคคลนั้นอยู่กับองค์กร ดังนั้นการที่บุคลากร หรือสมาชิกในองค์กรรู้สึกที่ตนเองนั้นถูกผูกมัดด้วยองค์กรไว้แล้ว ย่อมปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ และเต็มความสามารถเพื่อให้องค์กรนั้นบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Frankel, Leonard, & Denham, 2006)

ดังนั้น ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการผูกมัดจึงมีส่วนสำคัญในการผลักดันวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าปัจจัยดังกล่าวนี้และความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ และส่งผลอย่างไร ซึ่งผลการศึกษาคั้งนี้จะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประเภทสินค้าหัตถกรรมภายใต้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม และความผูกมัดที่มีต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมทั้งในพื้นที่ภาคกลาง และพื้นที่อื่นๆ ที่จะสร้างสรรค์การรวมกลุ่มของมวลสมาชิกโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในอันที่จะส่งเสริมให้ผู้นำวิสาหกิจชุมชนมีภาวะผู้นำที่ดี และมีการรวมกลุ่มกันตามแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยการให้ความรู้หลัก และวิธีการในการรวมกลุ่ม และดำเนินวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และร่วมกันพัฒนาให้วิสาหกิจชุมชนประเภทสินค้าหัตถกรรมประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาจำแนกได้ 3 ประการ ดังนี้

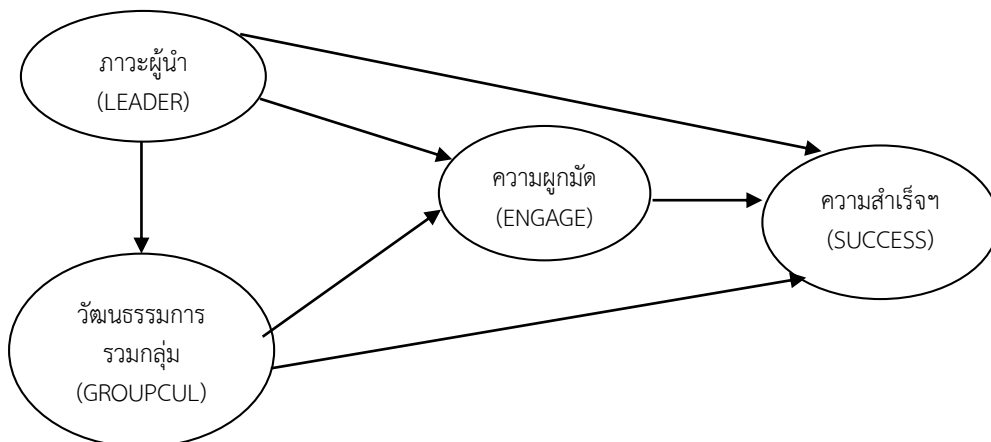
1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความผูกมัด ที่ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง

2. ขอบเขตด้านประชากร ในการศึกษาครั้งนี้ ประชากรเป้าหมาย คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรม จำนวน 430 ราย

3. ขอบเขตด้านพื้นที่และระยะเวลา ในด้านพื้นที่ที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะทำการศึกษาจากวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินงานในเขตพื้นที่ที่ 1 (ภาคกลาง) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง 1 ตุลาคม 2557- 30 ตุลาคม 2557

กรอบแนวคิด และสมมติฐาน

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถประมวลเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย และสมมติฐานการวิจัย ดังภาพ 1 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม และความผูกมัด เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง และทางอ้อมต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง และนำไปสู่การกำหนดขึ้นเป็นสมมติฐานการวิจัยต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย มีดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม และความผูกมัด มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

สมมติฐานที่ 2 ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม มีอิทธิพลทางบวกต่อความผูกมัด

สมมติฐานที่ 3 ภาวะผู้นำมีอิทธิพลทางบวกต่อวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. แบบของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยเลือกใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์

2. ประชากร ได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมในเขตพื้นที่ภาคกลาง ที่ประกอบอาชีพผลิตสินค้าหัตถกรรม และยังคงดำเนินธุรกิจอยู่จนถึงปัจจุบัน

3. กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมในเขตพื้นที่ภาคกลาง จำนวน 430 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้ง คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากนิยามจริง

รวมถึงการประยุกต์จากนิยามปฏิบัติการของนักวิชาการในอดีต และเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Validity) หลังจากผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบความถูกต้องในเนื้อหา ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ทำการทดลองเก็บข้อมูลจากสมาชิกสหกรณ์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำและนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 รายละเอียดของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้	ระดับการวัด
ตัวแปรตาม ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน (SUCCESS)	0.711	ข้อมูลอันดับ (ค่าเป็นไปได้1-5)
ตัวแปรอิสระ ภาวะผู้นำ (LEADER)	0.773	ข้อมูลระดับอันดับ (ค่าเป็นไปได้1-5)
วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม (GROUPCUL)	0.841	ข้อมูลระดับอันดับ (ค่าเป็นไปได้1-5)
ความผูกมัด (ENGAGE)	0.735	ข้อมูลระดับอันดับ (ค่าเป็นไปได้1-5)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบค่าความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ และได้ปรับปรุงแบบสอบถามแล้ว จึงนำแบบสอบถามที่แก้ไขไปทดสอบอีกครั้งจนกระทั่งไม่พบปัญหาใดๆ อีก จึงจัดเตรียมแบบสอบถามตามจำนวนตัวอย่างที่กำหนดไว้ จากนั้นผู้วิจัยจึงได้วางแผนการรวบรวมข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถามให้กับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นผู้ตอบด้วยตนเอง เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว พนักงานสำรวจได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบจนครบถ้วน ในกรณีที่พบว่ามีการใดที่กลุ่มตัวอย่างตอบไม่ครบถ้วน ก็ได้ขอให้ผู้ตอบเขียนคำตอบเพิ่มเติม โดยส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการตอบเฉลี่ยรายละเอียด 30 นาที

ภายหลังการสำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาทำการบรรณาธิการเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์นั้นมาทำการลงรหัสตามคู่มือลงรหัสที่ได้จัดทำไว้ ลงในกระดาษลงรหัส (Coding Sheet) ก่อนจะนำไปบันทึกลงคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะนำแบบสอบถามที่ได้ผ่านการบรรณาธิการแล้ว ไปประมวลผลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำผลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยใช้สถิติหลายตัวแปร (Multivariate Statistical Analysis) เพื่อใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ภายใต้สมมติฐานของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ร่วมกับการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis) โดยได้ทำการทดสอบข้อกำหนดต่างๆภายใต้เงื่อนไขของเทคนิควิธีนี้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2545) ได้แก่ การทดสอบการกระจายการทดสอบปัญหา ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเอง (Multicollinearity) ซึ่งไม่พบว่ามีผลกระทบแต่อย่างใด จึงใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอนเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ดังสมการโครงสร้างความสัมพันธ์ ต่อไปนี้

$$\text{SUCCESS} = \beta_1 \text{ ENGAGE} + \beta_2 \text{ LEADER} + \beta_3 \text{ GROUPECUL} \quad \dots(1)$$

$$\text{ENGAGE} = \beta_4 \text{ LEADER} + \beta_5 \text{ GROUPECUL} \quad \dots(2)$$

$$\text{GROUPECUL} = \beta_6 \text{ LEADER} \quad \dots(3)$$

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม และความผูกมัดที่มีต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขต

ภาคกลาง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอน เป็นแนวทางในการสร้างสมการโครงสร้างได้ตั้งสมการที่ (4) - (5)

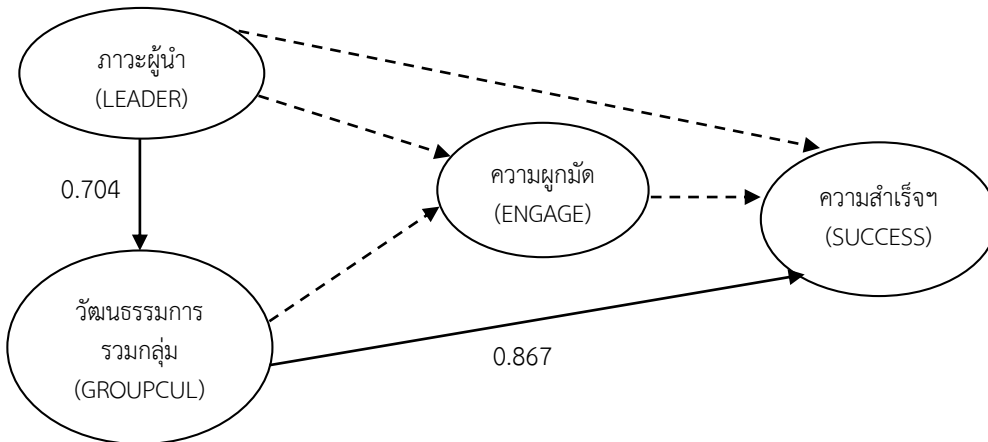
$$\text{SUCCESS} = 0.313 + 0.867 \text{ GROUPECUL} \quad \dots(4)$$

$$R = 0.664, R^2 = 0.442, F = 335.90 \text{ Sig. } F = 0.000$$

$$\text{GROUPECUL} = 1.133 + 0.704 \text{ LEADER} \quad \dots(5)$$

$$R = 0.769, R^2 = 0.592, F = 616.280, \text{ Sig. } F = 0.000$$

เมื่อนำความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ มาทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้ผลดังภาพที่ 2 และตารางที่ 2

ภาพที่ 2 แผนภาพผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์

ตารางที่ 2 ผลทางตรงและทางอ้อมที่มีต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

อิทธิพลของตัวแปร	ความสัมพันธ์รวม	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล			ไม่ใช่เชิงสาเหตุ
		ทางตรง	ทางอ้อม	ผลรวม	
ความผูกมัด	0.11	-	-	-	0.11
ภาวะผู้นำ	0.513	-	0.610	0.610	0.097
วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม	0.659	0.867	-	0.867	0.207

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมระหว่างตัวแปรต่างๆที่มีต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน พบว่าวัฒนธรรมการรวมกลุ่มมีผลทางตรงต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

มากที่สุดแต่ไม่มีผลต่อทางอ้อม รองลงมาคือตัวแปรภาวะผู้นำซึ่งมีผลเฉพาะทางอ้อมต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ในขณะที่ตัวแปรความผูกมัดไม่มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจ

ชุมชน แสดง ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่าง ยั่งยืน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อ อิทธิพลของความผูกมัด ต่อกลุ่มค่อนข้างน้อย

ในขณะที่ภาวะผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ วัฒนธรรมการรวมกลุ่มมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูง และการวิเคราะห์การถดถอย พหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามด้วยวิธีเพิ่มตัว แปรเป็นลำดับขั้น คัดเลือกตัวแปรอิสระที่ดีในการทำนาย ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า วัฒนธรรมการรวมกลุ่มมีอิทธิพลต่อความสำเร็จ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถึงร้อยละ 44.2 สมมติฐานที่สอง ผู้วิจัยศึกษา ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม มี อิทธิพลทางบวกต่อความผูกมัดต่อกลุ่มของสมาชิกในกลุ่ม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณระหว่างตัว แปรอิสระ(วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม) กับตัวแปรตาม(ความ ผูกมัดต่อกลุ่มของสมาชิกในกลุ่ม) ด้วยวิธีเพิ่มตัวแปรเป็น ลำดับขั้นพบว่า ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมการรวมกลุ่มมี อิทธิพลทางบวกต่อความผูกมัดต่อกลุ่มของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และสมมติฐานที่สาม ภาวะ ผู้นำมีอิทธิพลทางบวกต่อวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม พบว่า ภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน โดยสามารถอธิบายอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีต่อ ตัวแปรตามได้ถึงร้อยละ 59.2

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม ของภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามแนว พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง และความผูกมัดที่มีต่อ ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมใน เขตภาคกลาง พบว่า วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามแนว พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพล ทางตรงเพียงปัจจัยเดียวที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง ส่วนภาวะผู้นำนั้นไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของ ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ แต่มีผลทางอ้อม ผ่านวัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงทั้งนี้ความผูกมัดต่อกลุ่มของสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและ ทางอ้อมต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้า หัตถกรรมในเขตภาคกลางแต่อย่างใด

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำ และ วัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่

ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง สามารถนำมา อภิปรายผลได้ดังนี้

ภาวะผู้นำมีอิทธิพลทางบวกต่อวัฒนธรรมการ รวมกลุ่ม พบว่าภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุณีเย์ เฟ่งประภฤติ (2547) ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำมีส่วน สำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและนำพาองค์การ สู่ความสำเร็จดังนั้นการที่ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมี ปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม โดยที่ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนแสดงออกโดยการกระตุ้นให้เกิดการใช้ปัญญา และ การมุ่งปฏิสัมพันธ์เป็นรายบุคคล (Chiou & Chang, 2009) การที่ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกำหนดเป้าหมาย และให้รางวัลหากสมาชิกในกลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมาย ที่กำหนด การส่งเสริมสมาชิกในกลุ่มให้รู้จักคิดและแก้ไข ปัญหาด้วยมุมมองใหม่ๆ (Jung, Yammarrino, & Lee, 2009) และเกิดการบูรณาการภายในกลุ่ม เพื่อที่จะรับรู้ คิด สร้างสรรค์ มีส่วนทำให้สมาชิกในกลุ่มมีความสุขใน การทำงาน เกิดการพัฒนาตนเอง มุ่งความสำเร็จ และให้ กำลังใจซึ่งกันและกัน (Anderson, Anderson, & Mayo, 2008) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่ม ส่งเสริมให้สมาชิก ในกลุ่มมุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีความรัก สามัคคีถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความเป็นมิตร ส่งเสริมให้ สมาชิกในกลุ่มทำงานที่ท้าทายและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (ชญาพร ไชยศรี, 2552) เป็นการเชื่อมโยงอิทธิพลของ ภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมการรวมกลุ่มอย่างชัดเจน (Alyn, 2008)

วัฒนธรรมการรวมกลุ่มมีอิทธิพลต่อความสำเร็จ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถึง ทั้งนี้จากวัฒนธรรมการ รวมกลุ่ม ได้รับอิทธิพลจากภาวะผู้นำของผู้นำกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน ซึ่งใช้วัฒนธรรมการรวมกลุ่มในการ เปลี่ยนแปลง และควบคุมพฤติกรรมจากผู้ใต้บังคับบัญชา ในกลุ่มให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการและคาดหวัง (Reilly & Karounos, 2009; Seaver, 2010) ใน ขณะเดียวกันวัฒนธรรมการรวมกลุ่มเองก็มีอิทธิพลต่อ ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Light, 2003) ผลลัพธ์ของความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้น นั้น จึงมาจากทั้งภาวะผู้นำโดยตรง และโดยอ้อมผ่านทาง วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม และอิทธิพลโดยตรงจาก วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม (Alon & Higgins, 2005) โดย วัฒนธรรมการรวมกลุ่มเป็นรูปแบบพื้นฐานของฐานคติ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มในกลุ่มเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการแก้ไข

ปัญหา และปรับตัวให้สามารถตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก และเกิดการบูรณาการภายในกลุ่ม (Beauregard, 2006) อันสามารถถ่ายทอดและสั่งสอนให้แก่คนรุ่นใหม่ ในแนวทางที่ถูกต้องเพื่อที่จะรับรู้ คิด และรู้สึกในความสัมพันธ์กับปัญหาเหล่านั้น ให้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างเสริมความมีประสิทธิผลของกลุ่ม และนำพากลุ่มไปสู่ความสำเร็จ (Hatala & Gumm, 2006) วัฒนธรรมการรวมกลุ่มเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดระดับของความสำเร็จของกลุ่ม รวมถึงก่อให้เกิดความราบรื่นภายในกลุ่ม การบรรลุผลลัพธ์ที่คาดหวังของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มมีความพึงพอใจในงานที่ทำ และสมาชิกในกลุ่มมีความผูกพันกับกลุ่มในระยะยาว ดังผลการศึกษาซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกของกลุ่มประมาณ 15 ปี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากการศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมการรวมกลุ่มตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมในเขตภาคกลาง พบว่า มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของชุมชน ดังนั้นหากมีการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะส่งผลต่อความสำเร็จที่มากขึ้นอย่างเป็นระบบทุกๆ มิติ ดังนี้

1) จากผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำมีอิทธิพลทางบวกต่อวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ดังนั้น ภาครัฐตั้งแต่ระดับท้องถิ่นขึ้นไปควรสร้างความตระหนักการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างต่อเนื่องทั้งด้าน ทักษะคุณลักษณะบุคคล มาตรฐานผู้นำชุมชน ด้านการบริหารงานชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดความสามารถที่จะจงใจ และมีอิทธิพลต่อผู้อื่น ผู้ร่วมงาน หรือผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานหรือกิจกรรม จนสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนด

2) วัฒนธรรมการรวมกลุ่มมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน วัฒนธรรมการรวมกลุ่มเป็นพื้นฐานของฐานคิด ที่สมาชิกในกลุ่มนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาการปรับตัวให้สามารถตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก และเกิดการบูรณาการภายในกลุ่ม และนำพากลุ่มไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้นหากผู้เกี่ยวข้องได้กำหนดนโยบายโดยมีแผนงานเพื่อส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ให้กระทำร่วมกันภายในกลุ่ม ที่ก่อให้เกิดความสามัคคี

ความผูกพัน การพึ่งพาอาศัยกันภายในกลุ่มอย่างเข้มแข็ง ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จที่มากขึ้น

3) จากผลการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมในเขตพื้นที่ภาคกลาง ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง สถานภาพสมรส ดังนั้นหากสถาบันครอบครัวสามี และภริยา กลุ่มเพื่อน ควรมีส่วนในการสร้างความตระหนักถึงการมีส่วนร่วม ให้แรงสนับสนุนทางสังคมครอบครัวในด้านข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนมีการดูแลด้านจิตใจ และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากกว่าหญิง เพื่อเพิ่มความรู้สึกรักมีคุณค่าในตนเองในกลุ่มชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงของการวิจัยกลุ่มหัตถกรรม ซึ่งศึกษาจากกลุ่มประชากรขนาดเล็กเฉพาะ ดังนั้นเมื่อนำมาขยายผลในวงกว้างจึงอาจทำให้มีวิสาหกิจชุมชนสินค้าอื่นๆ อาจมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริง จึงมีความจำเป็นในการศึกษาวิจัยกลุ่มสินค้าอื่นๆ ให้กว้างขึ้น เพื่อนำผลไปแก้ไขและพัฒนาได้ต่อไปในอนาคต

2) การศึกษาเชิงนโยบาย เพื่อศึกษาว่า มีนโยบายใดที่มีประสิทธิผลต่อการพัฒนาและปรับปรุงวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำมาปรับเป็นกลยุทธ์ในพัฒนาต่อไป

3) การศึกษาในแนวลึกถึงสาเหตุและปัญหาภายในกลุ่ม โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานเชิงปริมาณ เช่น การทำ Focus group หรือ In-depth Interview การศึกษาที่ใช้เทคนิคทางมนุษยวิทยา และการมีส่วนร่วม และศึกษารายละเอียดและความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยด้านครอบครัว การศึกษา สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมชุมชน เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่มีมุมมองหลายมิติมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤต อุตตะมะเวทิน. 2550. การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการศึกษาปฏิบัติตามพรบ.ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548: กรมศึกษาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. 2547. สุดยอดการบริหารจัดการยุคใหม่ สำหรับวิสาหกิจชุมชนไทย. กรุงเทพฯ: ดีเอ็มเพอเรียร์ พีกรุ๊ป.

- กัญญมน อินหว่าง และคณะ. 2542. การศึกษาระบบการจัดการสินค้าหัตถกรรมเพื่อการส่งเสริมธุรกิจชุมชนในเขตภาคกลาง, งานวิจัยทุนทววงมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
- ชฎาพร ไชยศรี. 2552. กลยุทธ์การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน แม่บ้านเกษตรกรบ้านผาซ้อง ตำบลห้วยส้ม อำเภอกุระดิง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินผล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ชาญชัย อาจิมสมาจาร. 2538. ทักษะภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เนท.
- ณัฐนันท์ หลักคำ และคณะ. 2550. การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยอาศัย หลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ผลิตสิ่งทอผ้าลายเกล็ดเต่า (กลุ่มเพลงฝ้าย). ภาพสัณฐาน: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตภาพสัณฐาน.
- ธงชัย สันติวงษ์. 2546. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : บริษัท ประชุมช่าง จำกัด.
- ถ้ายอง ปลั่งกลาง, วันทนา เนาว์วัน, & พรชวรธรณ สุขสมวัฒน์. 2553. แนวทางการพัฒนาการจัดการทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเขตภาคกลาง (พระนครศรีอยุธยา และอ่างทอง). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สุวกิจ ศรีปัดดา. 2549. การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548. วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สุจิตรา ม้าทอง และ รัชนิกร เศรษฐ์. 2551. ภาวะผู้นำและการพัฒนาชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลท่าซิ่น อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ 34(1), 138-149.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2550. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: เพื่อฟ้าพรินติ้ง จำกัด.
- สุนีย์ เฟ่งประภฤติ. 2547. แบบภาวะผู้นำกับวิธีการแก้ไขความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนตามความ
- คิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ. สุภาภรณ์ ปันวารีย์. 2548. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุวกิจ ศรีปัดดา. 2549. การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน. รายงานการวิจัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- อำพล เสนาณรงค์. 2542. ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อภิรักษ์ จันตะนี และ ถ้ายอง ปลั่งกลาง. 2549. เศรษฐศาสตร์มหภาค 1. พระนครศรีอยุธยา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- อภิชัย พันธเสน สุรวีทย์ เปรมชื่น และ พิเชษฐ เกียรติเดชปัญญา. 2546. การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Alon, I., & Higgins, J. M. 2005. Global leadership success through emotional and cultural intelligences. *Business Horizons*, 48(6), 501-512.
- Alyn, K. 2008. Cultural Power Vs. REAL Leadership: Whose Side Are YOU On? *Firehouse*, 33(7), 116,118-119.
- Anderson, M. C., Anderson, D. L., & Mayo, W. D. 2008. Team coaching helps a leadership team drive cultural change at Caterpillar. *Global Business and Organizational Excellence*, 27(4), 40.
- Beauregard, T. A. 2006. Work and Life Integration: Organizational, Cultural, and Individual Perspectives. *British Journal of Industrial Relations*, 44(2), 386-389.
- Chiou, J.-S., & Chang, T.-Z. 2009. The Effect of Management Leadership Style on Marketing Orientation, Service Quality, and Financial Results: A Cross-Cultural Study. *Journal of Global Marketing*, 22(2), 95.

- Frankel, A. S., Leonard, M. W., & Denham, C. R. 2006. Fair and Just Culture, Team Behavior, and Leadership Engagement: The Tools to Achieve High Reliability. *Health Services Research*, 41(4p2), 1690.
- Grinnell, J. 2004. Leadership Mentality: Lead Your Organization To Success. *Business Leader*, 15(9), 18.
- Hatala, J.-P., & Gumm, J. C. 2006. Managing Organizational Cultural Influences During the Implementation of Competency-Based Training. *Advances in Developing Human Resources*, 8(2), 229-246.
- Jung, D., Yammarino, F. J., & Lee, J. K. 2009. Moderating role of subordinates' attitudes on transformational leadership and effectiveness: A multi-cultural and multi-level perspective. *Leadership Quarterly*, 20(4), 586.
- Light, D. A. 2003. Cross-cultural lessons in leadership. *MIT Sloan Management Review*, 45(1), 5-6.
- Reilly, A. H., & Karounos, T. J. 2009. Exploring the Link between Emotional Intelligence and Cross-Cultural Leadership Effectiveness. *Journal of International Business and Cultural Studies*, 1, 1-13.
- Seaver, D. S. 2010. Effect of transformational leadership in a cross-cultural organization: A case study. *ProQuest Dissertations and Theses*, 0454(1351), n/a.